

Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen lukioissa – TEA 2016

Päälöydökset

- Opiskeluympäristön terveellisyden ja turvallisuuden sekä yhteisön hyvinvoinnin tarkastaminen on yleistynyt.
- Opiskeluhuollon järjestämisessä on edelleen runsaasti kehitettävää.
- Lainsäädännöstä huolimatta yksittäisen opiskelijan asioita käsitellään edelleen lukioiden opiskeluhoitoryhmissä.
- Opiskeluhoitopalveluja on lukioissa aiempaa paremmin, psykologi- ja kuraattorivoimavarat ovat kasvaneet.
- Opiskelijoiden osallistuminen lukion toiminnan suunnitteluun ja kehittämiseen on parantunut.

Kirsi Wiss

Asiantuntija, THL
0295247705
kirsi.wiss@thl.fi

Pia Hakamäki

Erikoissuunnittelija, THL

Marke Hietanen-Peltola

Ylilääkäri, THL

Kristiina Laitinen

Opetusneuvos, Opetushallitus

Marjaana Manninen

Opetusneuvos, Opetushallitus

Vesa Saaristo

Asiantuntija, THL

Timo Ståhl

Johtava asiantuntija, THL

TERVEYDEN JA
HYVINVOINNIN LAITOS

OPETUSHALLITUS
UTBILDNINGSTYRELSEN

Opiskeluhoitopalvelut aiempaa paremmin käytettävissä, yhteisöllinen opiskeluhoitotyö kaipaa kehittämistä

Lukioiden hyvinvointia, terveyttä ja yhteisöllistä toimintakulttuuria edistävä toiminta on kehittynyt monessa asiassa hyvään suuntaan. Kouluruokailusuositusta noudatetaan aiempaa useammin opiskelijaruokailun järjestämisessä. Opiskeluympäristön terveellisuuden ja turvallisuuden sekä yhteisön hyvinvoinnin tarkastaminen on yleistynyt. Opiskelijat myös osallistuvat eri toimintojen suunnitteluun ja kehittämiseen yhä useammassa lukiossa. Opiskeluhoitopalveluja on käytettävissä aiempaa paremmin ja psykologi- ja kuraattorivoimavarat ovat kasvaneet.

Lukioiden toiminnasta löytyy myös kehitettävää. Yhteisöllisestä työstä vastaavien opiskeluhoitoryhmien toiminnassa sekä toiminnan järjestämisessä on lukioiden välisiä eroja. Myös opiskeluhoitotyöhön liittyvien tietosuojakäytänteiden toteuttaminen oppilaitoksen arjessa tarvitsee edelleen kehittämistä ja ohjausta. Opiskeluhoitopalvelujen henkilöstö käyttää edelleen vain pienen osan työajastaan yhteisölliseen työhön.

Opiskeluhoitopalveluja on aiempaa paremmin käytettävissä, mutta edelleenkin niitä ei ole tarjolla kaikissa lukioissa. Psykologi- ja lääkäripalvelut puuttuivat kokonaan tai niiden järjestämisestä ei ollut tietoa 12 prosentissa ja kuraattoripalvelujen osalta näin oli viidesosassa prosentissa lukioista. Psykologi- ja kuraattorivoimavarat ovat kasvaneet, kun taas terveydenhoitajien työpanokset ovat vähentyneet pysyen kuitenkin valtakunnallisten mitoitussuosituksen mukaisina. Opiskelijoiden osallistuminen lukion toiminnan suunnitteluun ja kehittämiseen on parantunut, mutta heidän osallisuutensa lisäämiseen ja laajentamiseen tulisi edelleen kiinnittää huomiota.

TEAvisarista (www.teavisari.fi) löytyvät tiedot tukevat oppilaitoksissa toteutettavan hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyön suunnittelua ja kehittämistä. Ne myös mahdollistavat tehdyn työn seurannan ja arvioinnin tarjoamalla samalla vertailutietoa muista lukioista ja kunnista.

Taustaa

Laaja-alaisen yleissivistyksen vahvistamisen lisäksi lukio-opetuksen keskeisiä tavoitteita ovat mm. tasa-arvon, yhdenvertaisuuden ja hyvinvoinnin edistäminen (Lukion opetussuunnitelman perusteet 2015). Oppilaitos on nuorelle tärkeä kehitysyhteisö ja samalla merkittävä hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen toimintaympäristö. Tässä raportissa tarkastellaan lukioissa tapahtuvaa hyvinvoinnin ja terveyden sekä yhteisöllisen toimintakulttuurin edistämistä lukioiden opetussuunnitelman (2015), oppilas- ja opiskelijahuoltolain (1287/2013), lukiolain 478/2003 sekä terveydenhuoltolain (1326/2010) näkökulmista. Raportoinnissa käytetään oppilas- ja opiskelijahuoltolain mukaisia termejä. Tiedot kerättiin syksyllä 2016 ja ne toimitti 336 (90 %) nuorten lukiokoulutusta antavaa oppilaitosta. Niistä käytetään tässä raportissa termiä ”lukio”. Tässä katsauksessa raportoidaan vuoden 2016 tilannetta. Soveltuvien osien tietoja verrataan aikaisempiin tiedonkeruihin.

Tiedonkeruussa kerätään tietoja terveydenedistämisaktiivisuuden (TEA) viitekehysten (sitoutuminen, johtaminen, seuranta ja tarveanalyysi, voimavarat, yhteiset käytännöt, osallisuus, muut ydintoiminnot) mukaisesti (Ståhl & Rimpelä 2010). Tulokset ovat kuntakohtaisesti tarkasteltavissa avoimessa ja maksuttomassa TEAvisari-verkkopalvelussa (www.teaviisari.fi) ja lukiokohtaisesti tietonsa julkaisemiseen luvan antaneiden lukioiden osalta.

Hyvinvoinnin, terveyden ja yhteisöllisen toimintakulttuurin edistämisen kokonaisuus on pysynyt lähes ennallaan

TEA-kokonaistulos kuvaa lukioiden panostusta hyvinvoinnin ja terveyden sekä yhteisöllisen toimintakulttuurin edistämiseen. Tulosten mukaan kokonaistilanne oli pysynyt lähes ennallaan (taulukko 1). Tarkempi tarkastelu kuitenkin osoittaa muutoksia ulottuvuuksissa. Keskeisimmät vahvuudet olivat lukioiden sitoutuminen hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen sekä opiskelijoiden ja vanhempien/huoltajien osallisuus. Lukioiden sitoutumista opiskelijoiden hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen kuvaa mm. se, missä määrin opiskeluhuoltosuunnitelmassa tarkastellaan hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen liittyvää työtä, ja miten kouluruokailusuositusta noudatetaan aterioiden järjestämisessä. Osallisuudessa tarkastellaan opiskelijoiden ja vanhempien/huoltajien mahdollisuuksia osallistua lukion toiminnan suunnitteluun ja kehittämiseen esimerkiksi järjestysääntöjen laatimiseen ja ryhmäyttämisen toimintatapojen suunnitteluun. Eniten kehitettävää on edelleen voimavaroissa, vaikka voimavarat ovat kehittyneet myönteiseen suuntaan aiemmista vuosista. Voimavarat kuvaavat mm. opiskeluhuoltopalvelujen resursointia lukioissa.

Taulukko 1. Terveydenedistämisaktiivisuuden kehitys (pisteet*) vuosina 2012–2016.

Lukiokoulutus, koko maa	2012	2014	2016
Kokonaistulos	62	72	70
Sitoutuminen	65	76	85
Johtaminen	81	90	65
Seuranta ja tarveanalyysi	69	71	66
Voimavarat	41	48	60
Yhteiset käytännöt	55	80	68
Osallisuus	58	66	75

*Pisteet 0–100. Pistemäärä 100 tarkoittaa, että toiminta on kaikilta osin hyvän käytännön ja laadun mukaista.

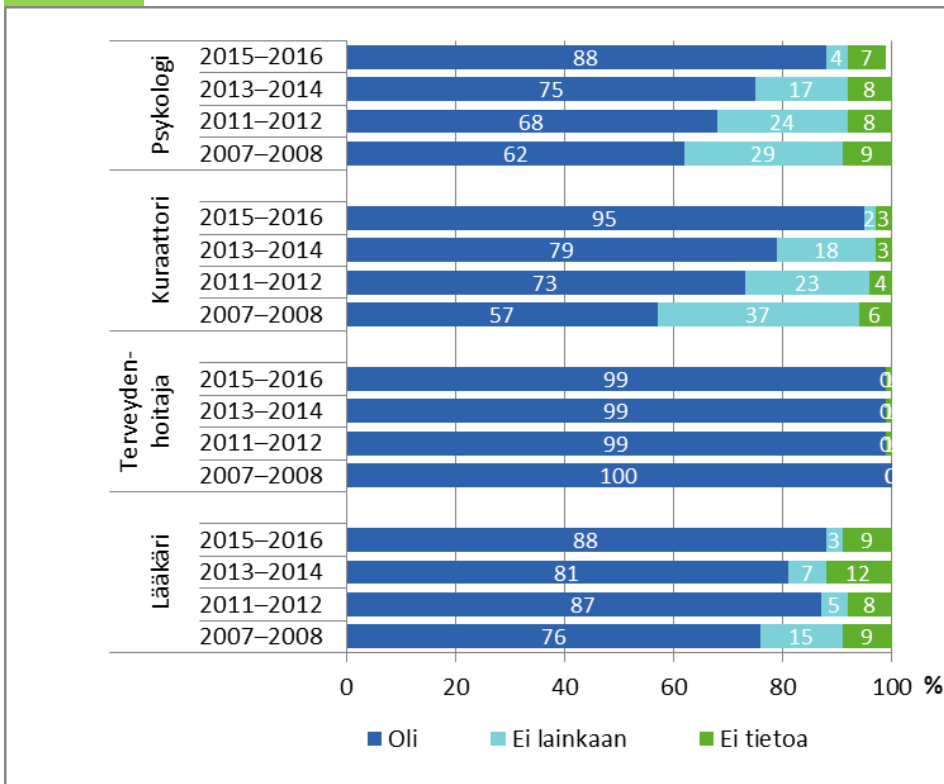
Tarkemmat tietosisällöt löytyvät Laatuselosteesta.

Opiskeluhuoltopalvelut ovat aiempaa paremmin käytettävissä, psykologi- ja kuraattorivoimavarat ovat kasvaneet

Opiskeluhuoltopalvelujen järjestäminen on kehittynyt lukioissa myönteiseen suuntaan lukuvuodesta 2007–2008 lähtien (kuvio 1). Lääkäri- ja psykologipalvelut olivat käytettävissä 88 prosentissa ja kuraattoripalvelut 95 prosentissa lukioista lukuvuonna 2015–2016. Terveydenhoitajapalvelut ovat olleet käytettävissä lähes jokaisessa (99–100 %) lukiossa koko kahdeksan vuoden seuranta-ajan.

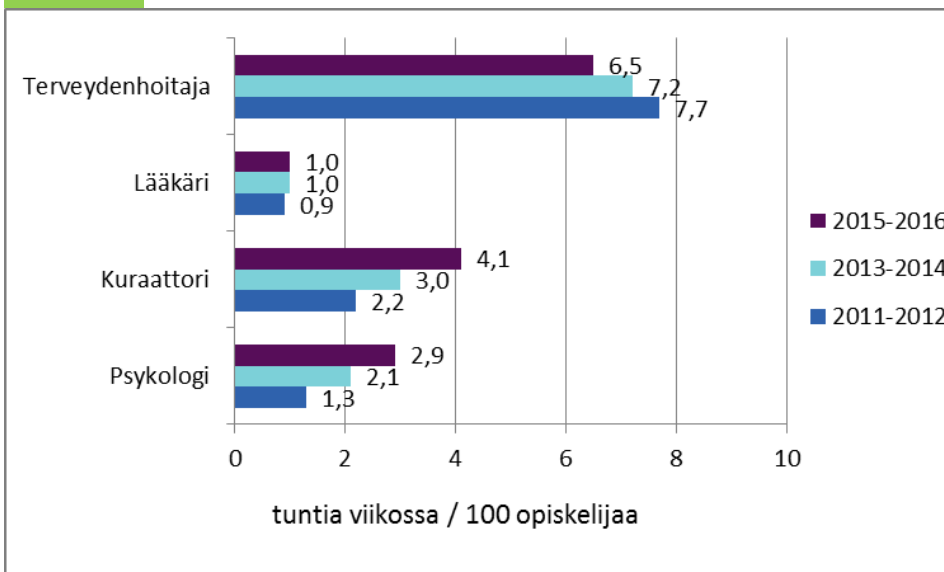
Opiskeluterveydenhuollon voimassaolevien henkilöstömitoitussuosituksen mukaan kokopäiväistä terveydenhoitajaa kohti tulee olla 600–800 ja kokopäiväistä lääkäreitä kohti 2 500–3000 opiskelijaa (Sosiaali- ja terveysministeriö 2006). Kuraattoreille ja psykologeille ei vastaavia valtakunnallisia suosituksia ole annettu. Terveyskeskustason edellä kuvatut suositukset on muutettu oppilaitostasolle paremmin soveltuviksi (Wiss & Rimpelä 2010). Tällöin opiskeluterveydenhuollon terveydenhoitajasuositus vastaa keskimäärin 4,5–6,0 työtuntia ja lääkärisuositus 1,2–1,4 työtuntia viikossa sataa opiskelijaa kohden.

Kuvio 1. Lukioissa käytettävissä olevat opiskeluhoitopalvelut lukuvuosina 2007–2008, 2011–2012, 2013–2014 ja 2015–2016, lukioiden prosenttiosuudet.

Lukuvuonna 2015–2016 terveydenhoitajan palveluita oli lukioissa keskimäärin saatavilla 6,5 tuntia ja lääkärin 1,0 tuntia viikossa sataa opiskelijaa kohden (kuvio 2). Vastaavasti kuraattoripalveluja oli 4,1 ja psykologipalveluja 2,9 tuntia viikossa. Kuraattoreiden ja psykologiensa työpanokset olivat selkeästi kasvaneet aikaisempiin tarkasteluajankohtiin verrattuna. Terveydenhoitajatyöpanos oli vähentynyt, mutta oli edelleen yli suositusten edellyttämän tason. Lääkärityöpanos oli pysynyt ennallaan kahden vuoden takaisesta.

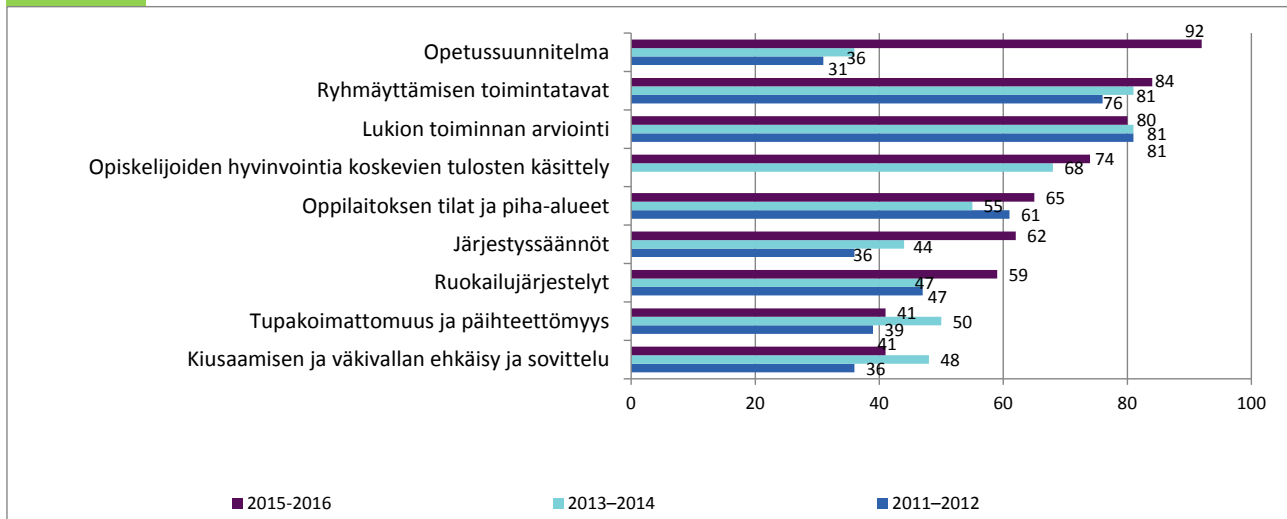
Kuvio 2. Opiskeluhoitopalvelujen henkilöstön työpanokset (tuntia viikossa / 100 opiskelijaa) lukuvuosina 2011–2012, 2013–2014 ja 2015–2016.

Opiskelijoiden osallistuminen toiminnan suunnitteluun ja kehittämiseen on yleistynyt

Lukion opetussuunnitelman perusteet uusiutuivat vuonna 2015 ja oppilaitokset ottivat uudet opetussuunnitelmat käyttöön elokuussa 2016. Lähes kaikissa (93 %) lukioissa opiskelijat olivat osallistuneet opetussuunnitelman valmisteluun (kuvio 3). Myös ryhmäyttämisen toimintatapojen suunnitteluun, lukion toiminnan arviointiin ja opiskelijoiden hyvinvointia koskevien kysely- ja muiden yhteenvetotietojen käsittelyyn osallistuminen oli yleistä (84–74 %). Monissa lukioiden toiminnoissa opiskelijoiden osallisuus oli yleistynyt neljän vuoden seuranta-ajalla.

Kuvio 3. Opiskelijoiden osallistuminen lukion toiminnan suunnitteluun, järjestämiseen ja arviointiin lukuvuosina 2011–2012, 2013–2014 ja 2015–2016, lukioiden prosenttiosuudet.

Kouluruokailusuositukset huomioidaan entistä paremmin

Kouluruokailusuositusta (Valtion ravitsemusneuvottelukunta 2008) aterioiden järjestämisessä noudatettiin 83 prosentissa lukioista. Suosituksen noudattaminen oli yleistynyt neljän vuoden aikajaksolla. Vuonna 2012 lukioista 74 prosentissa ja vuonna 2014 vastaavasti 77 prosentissa noudatettiin suositusta.

Opiskeluhuollon ohjausryhmän toiminnan järjestämisessä on eroja

Opiskeluhuollon suunnittelusta, kehittämisestä, ohjauksesta ja arvioinnista vastaava opiskeluhuollon ohjausryhmä voi olla koulutuksenjärjestäjäkohtainen tai useamman koulutuksen järjestäjän yhteinen. Sen tehtäviä voi hoitaa myös jokin muu tehtävään soveltuva ryhmä. (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013.) Lukioista 67 prosenttia ilmoitti, että koulutuksen järjestäjällä on oma ohjausryhmä. Useamman koulutuksen järjestäjän yhteinen ohjausryhmä oli 20 prosentilla ja muu tehtävään soveltuva ryhmä viidellä prosentilla. Neljä prosenttia ilmoitti, että ohjausryhmää ei ollut asetettu, ja neljällä prosentilla lukioista ei ollut tietoa ohjausryhmän toiminnan järjestämisestä.

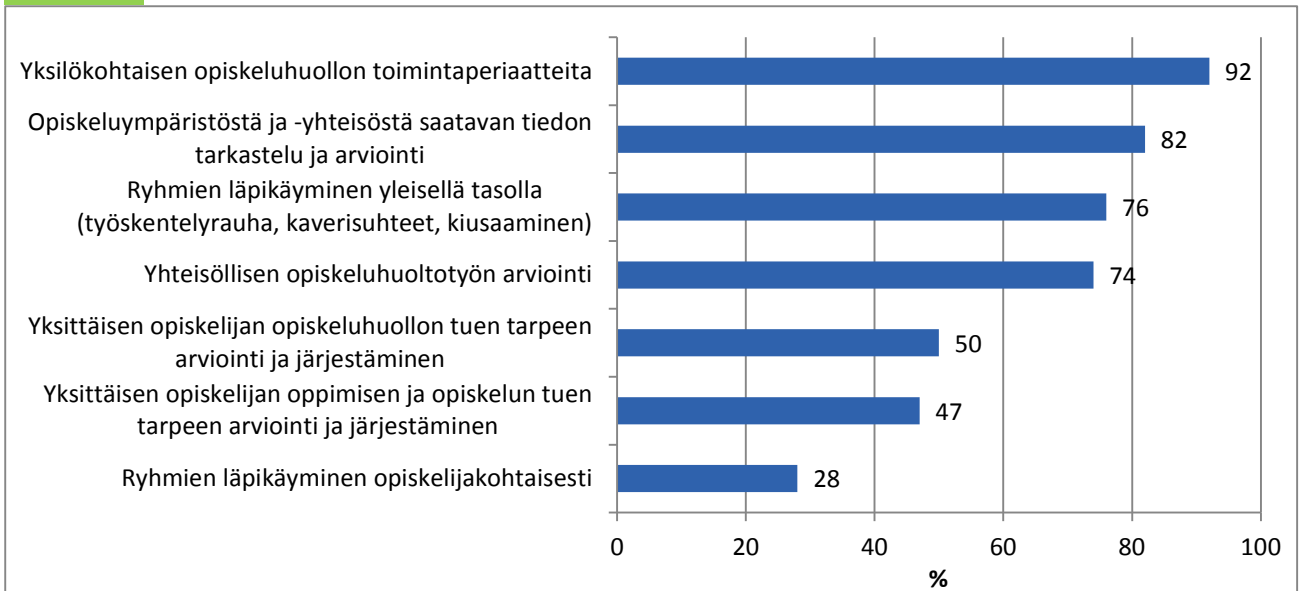
Lukioiden opiskeluhoitoryhmät ovat kokoonpanoltaan ja työtavoiltaan erilaisia

Lukiokohtainen monialainen opiskeluhoitoryhmä vastaa lukion opiskeluhuollon suunnittelusta, kehittämisestä, toteuttamisesta ja arvioinnista. Yhteisöllinen opiskeluhoitotyö on tämän ryhmän tärkein tehtävä. Opiskeluhoitoryhmä koostui yleisimmin (42 %) noin kerran kahdessa kuukaudessa. Lukioista 29 prosentissa ryhmä kokoontui kerran kuussa tai useammin ja 28 prosentissa vain kerran lukukaudessa. Lukuvuonna 2013–2014 opiskeluhoitoryhmä kokoontui yli puolessa (56 %) lukioista kerran kuukaudessa tai useammin. Ryhmän tehtävien täsmentyminen pelkästään yhteisöllisiin tehtäviin näyttää harventaneen kokoontumistiheyttä.

Yleisimmin ryhmän vakituksina jäseninä olivat opinto-ohjaajat (94 %), terveydenhoitajat (92 %), kuraattorit (89 %), rehtorit (85 %) ja psykologit (64 %). Mielenterveyspalvelujen edustajat kuuluivat kokoonpanoon säännöllisesti vain kuudessa prosentissa ja lääkärit viidessä prosentissa lukioista. Tarvittaessa he olivat kuitenkin mukana ryhmässä joka neljännessä (24–26 %) lukiossa. Opiskelijoiden edustaja kuului ryhmään säännöllisesti noin joka kolmannessa (30 %) ja vanhempien/hoitajien edustaja 11 prosentissa lukioista. Opiskeluhoitoryhmän jäsenyydet olivat pääpiirteittäin pysyneet ennallaan, mutta lukuvuonna 2015–2016 psykologit ja kuraattorit olivat jäseninä useammin kuin kaksi vuotta aiemmin.

Yleisimmin lukiokohtaisissa monialaisissa opiskeluhooltoryhmissä käsiteltiin mm. yksilökohtaisen opiskeluhoollon toimintaperiaatteita (92 %), tarkasteltiin ja arvioitiin opiskeluympäristöstä ja -yhteisöstä saatavaa tietoa (82 %) sekä käytiin läpi opiskelijaryhmien ilmapiiriä mm. työrauhaa, kiusaamista ja sisäistä vuorovaikutusta (76 %) (kuvio 4). Lainsäädännöstä huolimatta joka toisen lukion (47–50 %) monialaisessa opiskeluhooltoryhmässä arvioitiin yksittäisen opiskelijan opiskeluhoollon tuen tai oppimisen ja opiskelun tuen tarvetta ja järjestämistä.

Kuvio 4. Lukion monialaisessa opiskeluhooltoryhmässä käsitellyjä aiheita lukuvuonna 2015–2016. Lukioiden prosenttiosuudet.

Opiskeluhoollopalvelujen henkilöstön työajasta vain pieni osa käytetään yhteisölliseen työhön

Yhteisöllinen opiskeluhoollotyö sisältyy kaikkien lukion toimijoiden tehtäviin. Se edistää koko opiskeluyhteisön ja -ympäristön hyvinvointia ja on ensisijainen tapa toteuttaa opiskeluhoolltoa tämän päivän oppilaitosyhteisössä. Yksittäisen opiskelijan asian käsittely on yksilökohtaista opiskeluhoollotyötä. Lukuvuonna 2015–2016 opiskeluhoollopalvelujen henkilöstön eli terveydenhoitajan, lääkärin, psykologin ja kuraattorin työpanos kohdentui kuitenkin pääasiassa yksilökohtaiseen opiskeluhoolltyöhön. Terveydenhoitajat ja psykologit käyttivät yhteisölliseen opiskeluhoolltyöhön keskimäärin 10 prosenttia ja kuraattorit 20 prosenttia työajastaan. Lääkäreiden työaika sisälsi yksinomaan yksilökohtaista työtä.

Lukioiden terveellisyys ja turvallisuus sekä hyvinvoinnin tarkastaminen on yleistynyt

Terveydenhoollolain (1326/2010) mukaan opiskeluympäristön terveellisyys ja turvallisuus sekä yhteisön hyvinvointi tulee tarkastaa kolmen vuoden välein. Lukioista 75 prosenttia ilmoitti, että tarkastus oli tehty lain edellyttämällä aikavälillä ja neljä prosenttia ettei tarkastusta ollut tehty lainkaan. Joka kuudennessa (14 %) lukiossa ei tiedetty tarkastuksen ajankohtaa. Tarkastusten järjestämistiheydessä oli tapahtunut positiivista kehitystä. Vuonna 2014 tarkastus oli tehty 61 prosentissa lukioista ja joka viides (21 %) ei tiennyt milloin tarkastus oli tehty. Vuonna 2012 vastaavat luvut olivat 52 ja 24 prosenttia.

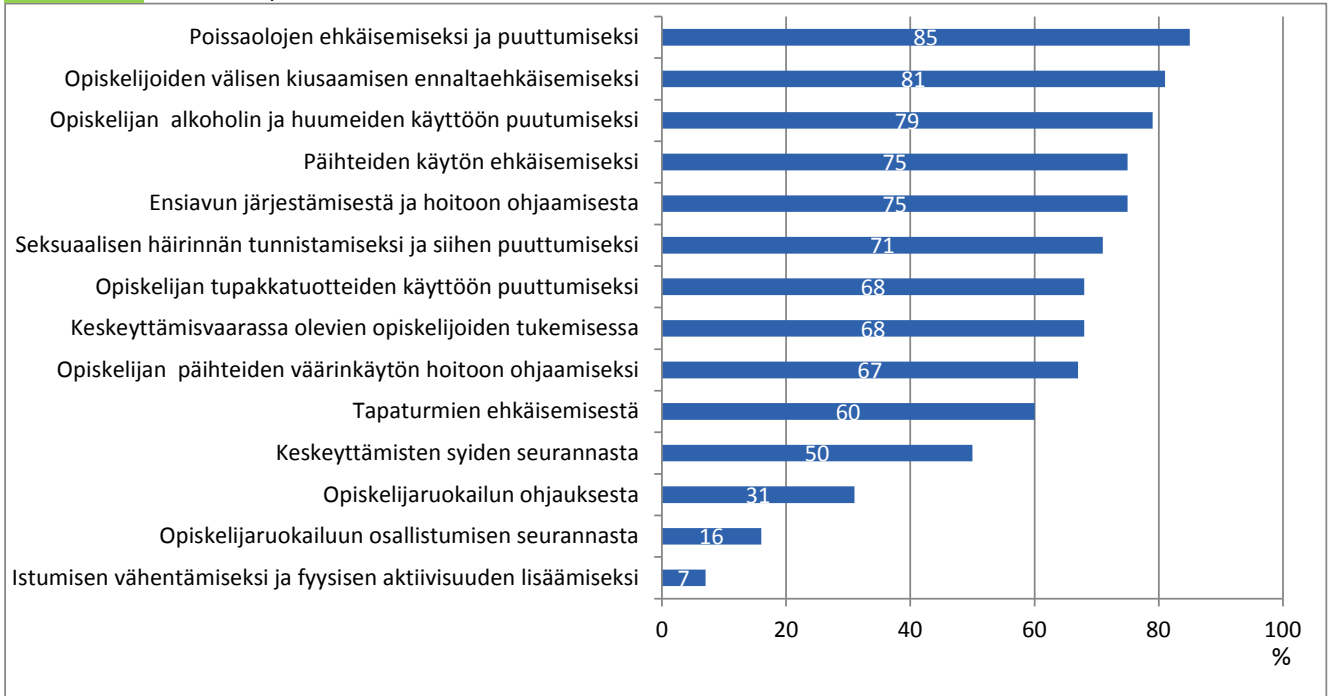
Suurimmassa osassa lukioista tarkastuksessa arvioitiin mm. melua, valaistusta, lämpötilaa ja ilmanvaihtoa (86 %), kosteus- ja homevaurioita (82 %) sekä siisteyttä ja jätteen käsittelyä (80 %). Tapaturmavaarat sisätiloissa kuuluivat 78 prosentissa ja ulkotiloissa 72 prosentissa lukioista tarkastukseen. Opiskeluyhteisön hyvinvointiin liittyvät asiat oli tarkastuksissa huomioitu heikommin. Ilmapiiri ja työrauha arvioitiin vain joka toisessa (53 %) lukiossa. Kiusaamisen, väkivallan ja häirinnän ehkäisy ja niihin puuttuminen kuuluivat viimeisimmän tarkastuksen sisältöihin 44 prosentissa lukioissa.

Yhteiset kirjatut käytännöt tukevat varhaista puuttumista ja toiminnan seuranta

Suurella osalla (85 %) lukioista oli käytössä kirjattu yhteinen käytäntö poissaolojen ehkäisemiseksi ja puuttumiseksi (kuvio 5). Toisaalta vastaava kirjattu käytäntö keskeyttämisaarassa olevien opiskelijoiden tukemisesta oli vain kahdessa kolmesta (68 %) ja keskeyttämisen syiden seurannasta vain joka toisessa (50 %) lukiossa. Opiskelijan alkoholin ja huumeiden käyttöön puuttumiseen kirjattu käytäntö oli 79 prosentissa ja tupakkatuotteiden käyttöön puuttumiseen 68 pro-

sentissa lukioista. Kirjalliset käytännöt opiskelija-ruokailuun osallistumisen seurannasta tai ruokailun ohjauksesta olivat harvinaisempia (16–31 %).

Kuvio 5. Lukiossa käytössä olevat yhteiset kirjatut käytännöt erilaisissa tilanteissa toimimisesta vuonna 2016. Lukioiden prosenttiosuudet.

Kirjallisuus

Hietanen-Peltola M & Korpilahti U. 2015. Terveellinen, turvallinen ja hyvinvoiva oppilaitos. THL Ohjaus 7/2015.

Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013.

Laki lukiolain muuttamisesta 478/2003.

Lukion opetussuunnitelman perusteet 2015. Opetushallitus.

Perustaulukot tuloksista aluehallintovirastojen aluejaon, tilastokeskuksen kuntaryhmitäytteen, oppilaitoksen opiskelijamäärän ja kielen mukaisesti <http://www.teaviisari.fi/lukio-ja-ammattillinen-koulutus>.

Perälä M-L, Halme N, Hietanen-Peltola M, Pelkonen M, Peltonen H, Rajamäki A, Pirttiniemi J & Wiss K. Opiskelu- ja elämäntilanteiden johtaminen ja järjestäminen lukioissa ja ammatillisissa oppilaitoksissa 2014. Tutkimuksesta tiiviisti 16, toukokuu 2015. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki.

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2006. Opiskeluterveydenhuollon opas. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2006:12. Helsinki

Sosiaali- ja terveysministeriön Kuntainfo 13a/2015. Uusi soveltamisohje oppilas- ja opiskelijahuoltolainsäädännän toteuttamisen tueksi. http://stm.fi/artikkeli/-/asset_publisher/uusi-soveltamisohje-oppilas-ja-opiskelijahuoltolainsaadannon-toteuttamisen-tuek-1.

Ståhl T, & Rimpelä M. 2010. Väestön terveyden edistäminen kunnan tehtävänä. Teoksessa Ståhl T & Rimpelä A. (toim.) Terveyden edistäminen tutkimuksen ja päätöksenteon haasteena. THL Teema 9/2010.

TEAvisari. www.teaviisari.fi.

Terveydenhuoltolaki 1326/2010.

Valtion ravitsemusneuvottelukunta 2008. Kouluruokailusuositus.

Wiss K, Saaristo V, Peltonen H & Laitinen K. Terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen lukioissa 2012. Tutkimuksesta tiiviisti 2, huhtikuu 2013. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki.

Wiss K, Saaristo V, Hietanen-Peltola M, Peltonen H, Laitinen K & Ståhl T. Terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen lukioissa 2014. Tutkimuksesta tiiviisti 14, toukokuu 2015. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki.

Wiss K & Rimpelä M. 2010. Teoksessa Rimpelä M, Fröjd S & Peltonen H. (toim.): Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen perusopetuksessa 2009 - perusraportti. Koulutuksen seurantaraportit 2010:1. Opetushallitus.

Laatuseloste

Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen lukioissa – TEA

Tilastotietojen relevanssi

Terveyden edistämisen vertailutietojärjestelmä TEAvisari on kehitetty yhteistyössä Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL), sosiaali- ja terveysministeriön, opetus- ja kulttuuriministeriön ja Opetushallituksen kanssa. Vertailutietojärjestelmä tekee näkyväksi kuntien tekemän työn asukkaidensa terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi seitsemällä eri toimialalla. Lukiokoulutuksen lisäksi palvelussa on vertailutiedot terveydenedistämiseksi (TEA) perusterveydenhuollossa, ammatillisessa koulutuksessa, perusopetuksessa, ikääntyneiden palveluissa, liikunnassa ja kuntien strategisessa johtamisessa.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen keräämä Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen lukioissa aineisto kuvaa hyvinvointia, terveyttä sekä yhteisöllistä toimintakulttuuria edistävää toimintaa lukioissa. Tulosten avulla tuetaan laaja-alaisen hyvinvointitiedon hyödyntämistä oppilaitosten arjessa ja opiskeluhoillon toiminnan johtamisessa. Tiedonkeruiden tuloksia on hyödynnetty valtakunnallisesti mm. elokuussa 2014 voimaan tulleen oppilas- ja opiskelijahuoltolain (1287/2013) valmistelussa. Tietojen avulla oppilaitokset ja koulutuksen järjestäjät voivat kehittää ja arvioida lukioidensa toimintaa suhteessa koko maahan tai toisiin oppilaitoksiin. Tiedot on tarkoitettu oppilaitosten rehtoreille ja lukiokohtaisille monialaisille opiskeluhoitoryhmille, kansallisille ja alueellisille viranomaisille sekä suunnittelijoille ja tutkijoille.

Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen lukioissa -kokonaisuus jakaantuu kuuteen eri ulottuvuuteen eli sitoutumiseen, johtamiseen, seurantaan ja tarveanalyysiin, voimavaroihin, yhteisiin käytäntöihin ja osallisuuteen.

- Sitoutuminen kuvaa mm. opiskeluhoitosuunnitelman sisältöjä ja kouluruokailun toteuttamista.
- Johtaminen kuvaa mm. opiskeluhoitoryhmän toimintaa, poissaolojen seurantaa ja oppilaitoksen opiskeluympäristön terveellisyyden ja turvallisuuden sekä yhteisön hyvinvoinnin tarkastuksen ajankohtaa ja sisältöä.
- Seuranta ja tarveanalyysi kuvaa mm. koulukiusaamisen, häirintä- ja ongelmatilanteiden, tupakoinnin ja päihteidenkäytön sekä kurinpitotoimien seurantaa.
- Voimavarat kuvaa mm. opiskeluhoitopalveluiden henkilöstömitoitusta.
- Yhteiset käytännöt kuvaa mm. päihteiden käytön ehkäisyä, käyttöön puuttumista ja väärinkäytön hoitoon ohjausta sekä kiusaamistapausten käsittelyä.
- Osallisuus kuvaa mm. opiskelijoiden ja vanhempien/hoitajien vaikuttamismahdollisuuksia ja kodin ja koulun yhteistyötä.

Tilasto kerätään parillisina vuosina, vuodesta 2012 alkaen. Tiedonkeruun esitutkimus tehtiin vuonna 2008. Tiedonkeruu tehdään yhteistyössä Opetushallituksen ja sosiaali- ja terveysministeriön kanssa. Tiedonkeruun valmistelussa asiantuntijatyöryhmä käy läpi edellisen tiedonkeruun sisällöt ja uudelleen arvioi sekä pisteyttää yksittäiset kysymykset. Lisäksi oppilaitoksilta saadut palautteet huomioidaan.

Menetelmäkuvaus

THL kokoaa hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen lukioissa kokonaisuuteen tarvittavat tiedot suoraan lukioista. Yhteensä indikaattoreita vuonna 2016 on 127 kappaletta.

Terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen lukioissa -tiedonkeruu toteutetaan syksyisin, kahden vuoden välein parillisina vuosina. Tiedonkeruulomake lähetetään kaikille nuorten lukiokoulutusta antavien oppilaitosten rehtoreille paperisena ja sähköisenä. Tiedot pyydetään keräämään yhteistyössä opiskeluhoitoryhmän kanssa. Tietojen toimittamisesta muistutetaan kerran postitse ja kahdesti sähköpostilla.

Tiedonkeruun materiaaleihin esim. lomakkeeseen voi tutustua TEAvisarin verkkosivuilla (<http://www.teaviisari.fi/lukio-ja-ammattillinen-koulutus>).

Tiedot kuvaavat lukioiden terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen kuutta ulottuvuutta eli sitoutuminen, johtaminen, seuranta ja tarveanalyysi, voimavarat, yhteiset käytännöt ja osallisuus. Ulottuvuuskohtaiset pistemäärät on saatu pisteyttämällä lukion toimintaa kuvaavat tosiasialuonteiset tiedot suhteessa lainsäädäntöön, suosituksiin ja hyviin käytäntöihin. Kokonaispistemäärä on ulottuvuuksia kuvaavien pistemäärien keskiarvo. Indikaattorit on pisteytetty asteikolla 0–100. Pistemäärä kuvaa, miten hyvin hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen toteutuu lukioilla. Pistemäärä 100 tarkoittaa, että toiminta on kaikilta osin hyvän käytännön ja hyvän laadun mukaista.

Esimerkki indikaattorin pisteytyksestä:

Kysymys 26. Seurataanko lukiossa suunnitelmallisesti terveydenhoitajan tai lääkärin hoitoa vaatineiden tapaturmien lukumäärää? Merkitkää myös tapaturmien lukumäärä lukuvuoden 2015–2016 aikana.

Lukion sisätiloissa sisätiloissa tai ulkoalueilla:

- Ei tietoa (0 pistettä)
- Ei seurata (0 pistettä)
- Seurataan (50 pistettä)
- Seurataan ja tehdään yhteenveto (100 pistettä)
- Tapaturmien lukumäärä (ei pisteytetä)

Koulu- tai muulla siirtymismatkalla:

- Ei tietoa (0 pistettä)
- Ei seurata (0 pistettä)
- Seurataan (50 pistettä)
- Seurataan ja tehdään yhteenveto (100 pistettä)
- Tapaturmien lukumäärä (ei pisteytetä)

Kuntakohtainen pistemäärä on kunnan alueella sijaitsevien lukioiden opiskelijamäärällä painotettu keskiarvo ja alueiden pistemäärä on kuntakohtaisten tietojen väestömäärällä painotettu keskiarvo. Kuntakohtainen pistemäärä lasketaan, jos vähintään puolet kunnan lukioista on toimittanut tietonsa. Jos lukioita on vähemmän kuin kolme, kaikilta pitää olla lupa tietojen julkaisemiseen.

Tietojen kattavuus

Vuonna 2016 tietonsa toimitti 335 lukiota (90 % kaikista Manner-Suomen lukioista). Tiedot kattavat 95 prosenttia (219 kpl) kunnista, joiden alueella järjestetään lukiokoulutusta. Vastauksista yksi todettiin puutteelliseksi (puuttui yli 50 % 127 indikaattorista). Vastausaktiivisuus oli korkein Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintoviraston alueella (97 % lukioista) ja matalin Etelä-Suomessa (83 % lukioista). Lukion opiskelijamäärä ei ollut yhteydessä vastausaktiivisuuteen: yli 400 opiskelijan lukioista vastauksen toimitti 91 % ja alle 99 opiskelijan lukioista 89 %. Vastanneet lukiot kattoivat 90 prosenttia koko maan opiskelijamäärästä. Lukiokohtaiset tiedot julkaistaan vain lukion johdon suostumuksella. Luvan lukiokohtaisten tulosten esittämiseen TEAviisarissa antoi 67 % vastanneista.

Lomakkeella kerättävät lukion toimintaa kuvaavat tiedot olivat sellaisia, jotka jokaisen lukion olisi pitänyt olla mahdollista toimittaa tiedonkeruuta varten. TEAviisarissa hyödynnettävistä yksittäisistä tiedoista (127 kpl) kattavan vastauksen (ts. ei yhtään puuttuvaa tietoa) antoi 122 lukiota. Alle 5 prosenttia puuttuvia tietoja oli 81 prosentissa vastauksista.

Tietojen oikeellisuus ja tarkkuus

Vuonna 2016 vastaukset valmisteli pääsääntöisesti rehtori yhdessä opiskeluhuoltoryhmän tai -henkilöstön kanssa (74 %). Joka seitsemännen lukion (13 %) vastauksen valmistelusta vastasi rehtori yhdessä opetuksenjärjestäjän kanssa. Yksin tai toimistohenkilöstön kanssa vastasi joka kymmenes lukio (11 %). Ohje oli, että vastaaminen tulisi tehdä yhteistyössä opiskeluhuoltoryhmän kanssa.

Vuonna 2016 aineiston laadun ja luotettavuuden kehittämiseksi opiskeluhuoltopalvelujen henkilöstön eli terveydenhoitajien, lääkäreiden, psykologien ja kuraattoreiden voimavaroja kartoittavan kysymyksen tiedot (yhteensä 4 indikaattoria) tarkistettiin ja käytiin läpi systemaattisesti.

Tarkastukseen valittiin numeeriset, työpanoksia mittaavat indikaattorit. Ilmoitetuista tiedoista laskettiin kunkin ammattihenkilön työpanoksia kuvaavat tunnusluvut. Vastaukset tarkistettiin lähettämällä tiedonkeruun yhdyshenkilöille lukiokohtaiset tunnusluvut sähköpostilla ja pyydettiin heitä tarkistamaan tiedot yhdessä opiskeluhuoltopalvelujen henkilöstön kanssa. Tietoja tarkensi yhteensä 54 lukiota. Näistä 6 lukiota ilmoitti, että tarkistettaviksi lähetetyt tiedot ovat oikein ja 48

lukiota korjasi tai täydensi tietojaan. Kaiken kaikkiaan tarkistettavaksi lähetettiin 1344 tunnuslukua, joista 132 muuttui tarkistuksen yhteydessä.

Julkaistujen tietojen ajantasaisuus ja oikea-aikaisuus

Tiedot hyvinvoinnin ja terveyden edistämisestä lukioissa kerätään parillisten vuosien syksyllä ja kysymyskohtaiset perusjakaumat julkaistaan perustaulukoissa seuraavan vuoden maaliskuussa lukion opiskelijamäärän ja opetuskielen, tilastollisen kuntaryhmittelyn ja aluehallintoviraston aluejaon mukaan.

Lukiokohtaiset tiedot niiden lukioiden osalta, jotka ovat antaneet luvan tulosten julkaisemiseen, sekä kuntakohtaiset tiedot raportoidaan pisteytettynä toukokuussa TEAviisarissa. TEAviisarissa tiedot esitetään valmiiksi analysoituina ja toiminnan suunnittelun, johtamisen ja arvioinnin kannalta hyödyllisinä visuaalisina graafeina. TEAviisari näyttää kokonaiskuvan sekä auttaa löytämään lukion toiminnan keskeiset vahvuudet ja kehittämistarpeet.

Tietojen saatavuus ja läpinäkyvyys/selkeys

Tiedot julkaistaan THL:n ylläpitämässä palvelussa, osoitteessa www.teaviisari.fi ja perustaulukot osoitteessa <http://www.teaviisari.fi/lukio-ja-ammattillinen-koulutus>. Tilastotietoja voi poimia myös Tilasto- ja indikaattoripankki Sotkanetistä osoitteesta <https://www.sotkanet.fi/sotkanet/fi/haku?q=4074>. Sotkanetissä on mahdollista tarkastella vain kokonaispisteitä. Ulottuvuussittain ja yksittäisten indikaattoreiden tasolla tiedot ovat saatavilla TEAviisarista. Tiedot raportoidaan voimassa olevalla kuntajaolla. THL:n tilastoraportissa julkaistaan päätulokset.

Tilastojen vertailukelpoisuus

Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen lukioissa -aineisto on kerätty vuosina 2012, 2014 ja 2016. Tietosisältöön on kehitetty uusia indikaattoreita ja myös tehty pieniä muutoksia. Keskeinen tietosisältö, yhteensä 55 indikaattoria on pysynyt samana. Vuonna 2016 indikaattoreita oli yhteensä 127, joista 68 oli käytössä myös vuonna 2014. Vuonna 2016 tiedonkeruulomaketta muutettiin palvelemaan oppilas- ja opiskelijahuoltolain seurantaa. Erityisesti tämä näkyy Sitoutuminen ja Johtaminen -ulottuvuuksissa. Vuonna 2016 samoja indikaattoreita kuin vuonna 2014 oli ulottuvuussittain tehdyssä tarkastelussa seuraavasti: sitoutuminen 4/21, johtaminen 2/27, seuranta ja tarveanalyysi 22/30, voimavarat 4/4, yhteiset käytännöt 13/21, osallisuus 24/24. Vuonna 2016 joidenkin indikaattoreiden pisteytystä muutettiin, mikä vaikutti muutamien ulottuvuuksien tuloksiin. Vuonna 2012 indikaattoreita oli yhteensä 119 kpl ja vuonna 2014 yhteensä 116 kpl.

Selkeys ja eheys/yhtenäisyys

Tilasto sisältää melko kattavasti koko maan tiedot lukioiden hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä (90 % lukioista). Kattavuus on noussut, vuonna 2014 kattavuus oli 82 % ja vuonna 2012 86 % lukioista. Esitutkimuksessa vuonna 2008 kattavuus oli 90 %.

Vuoden 2016 erityiskysymykset

Kaikkiaan 11 kunnan lukio ei toimittanut tietojaan: Asikkala, Enontekiö, Hausjärvi, Ii, Muhos, Mäntyharju, Pielavesi, Puolanka, Pyhäjärvi, Sulkava ja Äänekoski. Joroisten lukion vastaus poistettiin aineistosta puutteellisenä. Espoole ei lasketa kuntakohtaista tietoa, koska alle puolet (38 %) kunnassa sijaitsevista lukioista toimitti tietonsa. Muiden kuntien tiedot näytetään TEAviisarissa edellä mainittujen ehtojen täyttyessä.